

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**ВИСНОВОК
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за зверненням Верховної Ради України
про надання висновку щодо відповідності законопроекту
про внесення змін до Конституції України
(щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб)
вимогам статей 157 і 158 Конституції України
(справа про внесення змін до статей 80, 105, 108 Конституції України)

м. Київ
1 квітня 2010 року
№ 1-в/2010

Справа № 1-12/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Джуня В'ячеслава Васильовича,
Дідківського Анатолія Олександровича — доповідача,
Домбровського Івана Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Нікітіна Юрія Івановича,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Ткачука Павла Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб) (реєстр. № 3251 від 3 жовтня 2008 року) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статті 159 Конституції України стало надходження до Конституційного Суду України законопроекту згідно з Постановою «Про включення до порядку денного п'ятої сесії Верховної Ради України шостого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб) і про його направлення до Конституційного Суду України» від 20 жовтня 2009 року № 1645–VI для надання висновку щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Підставою для розгляду справи є необхідність надання Конституційним Судом України висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Дідківського А. О. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Верховна Рада України згідно з Постановою «Про включення до порядку денного п'ятої сесії Верховної Ради України шостого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб) і про його направлення до Конституційного Суду України» від 20 жовтня 2009 року № 1645–VI (Голос України, 2009 р., 27 жовтня) звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати висновок щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб) (реєстр. № 3251 від 3 жовтня 2008 року) (далі — Законопроект) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Законопроектом пропонується внести зміни до статей 80, 105, 108 Конституції України, корегуючи тим самим у чинній редакції Основного Закону України інститути недоторканності Президента України та народних депутатів України, а саме:

«І. Внести до Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141; 2005 р., № 2, ст. 44) такі зміни:

1. У статті 80:

частину першу виключити;

у частині другій слова «за винятком відповідальності за образу чи наклеп» виключити;

частину третю викласти у такій редакції:

«Народний депутат України не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до набуття чинності обвинувальним вироком суду щодо нього».

2. У статті 105:

частини першу та другу виключити;

у частині третій слова «якщо тільки Президент України не був усунений з поста в порядку імпічменту» виключити;

доповнити новою частиною такого змісту:

«Президент України не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до набуття чинності обвинувальним вироком суду щодо нього».

3. У статті 108:

після пункту 2 додати пункт 3 такого змісту:

«3) набуття чинності обвинувальним вироком суду щодо нього».

У зв'язку з цим пункти 3–4 вважати відповідно пунктами 4–5.

II. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування».

Народні депутати України, які подали Законопроект до Верховної Ради України, обґрунтовують внесення змін до Конституції України необхідністю вдосконалення правового регулювання статусу Президента України та народних депутатів України.

2. Відповідно до пункту 1 частини першої статті 85 Конституції України до повноважень Верховної Ради України належить «внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII цієї Конституції». Вимоги щодо внесення таких змін визначають, зокрема, статті 157, 158 Конституції України.

Оцінюючи Законопроект на предмет його відповідності вимогам статті 158 Основного Закону України, Конституційний Суд України виходить з такого.

За статтею 158 Конституції України законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту (частина перша); Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України (частина друга).

Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною у пункті 2 мотивувальної частини Висновку від 5 грудня 2000 року № 3-в/2000 у справі про внесення змін до статті 80 Конституції України, стаття 158 Основного Закону України забороняє протягом року подавати до Верховної Ради України один і той же законопроект про внесення змін до Конституції України, який вже розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий.

Аналогічна правова позиція висловлена Конституційним Судом України у пункті 3 мотивувальної частини Висновку від 12 жовтня 2004 року № 2-в/2004 у справі про Законопроект № 4180 з внесеними до нього поправками.

Отже, аналізуючи Законопроект та законопроект про внесення зміни до Конституції України (щодо обмеження депутатської недоторканності) (реєстр. № 1375 від 18 січня 2008 року) (далі — Законопроект № 1375), який розглядався у Верховній Раді України шостого скликання і не був прийнятий нею, Консти-

туційний Суд України дійшов висновку, що вони суттєво відрізняються за змістом і обсягом пропонувананих в Основний Закон України змін.

Тобто Верховна Рада України шостого скликання Законопроект не розглядала і не змінювала положення статей 80, 105, 108 Конституції України.

Таким чином, Законопроект відповідає вимогам статті 158 Конституції України.

3. Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану (частина друга статті 157 Основного Закону України).

На момент надання висновку в Україні не введено воєнний або надзвичайний стан, тож Законопроект у цій частині відповідає вимогам частини другої статті 157 Конституції України.

4. Здійснюючи перевірку Законопроекту щодо неприпустимості наявності в ньому положень, які передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України (частина перша статті 157 Конституції України), Конституційний Суд України виходить з відповідної оцінки кожного його положення.

4.1. Законопроектом пропонується виключити з чинної редакції статті 80 Конституції України частину першу, якою народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність.

Конституційний Суд України вбачає, що частиною першою статті 80 Основного Закону України закріплено загальне положення щодо гарантії депутатської недоторканності. Обсяг недоторканності народних депутатів України визначений у частинах другій (депутатський індемнітет), третій (депутатський імунітет) цієї статті.

Відповідно до правової позиції, наведеної Конституційним Судом України у Висновку від 27 червня 2000 року № 1-в/2000, такі зміни стосуються лише спеціального статусу народних депутатів України і не впливають на зміст конституційних прав і свобод людини і громадянина (їх скасування чи обмеження).

Конституційний Суд України розглядав Законопроект № 1375, у якому пропонувалося викласти статтю 80 Конституції України у новій редакції, фактично залишивши без будь-яких змін положення частини другої та вилучивши частини першу, третю цієї статті, і дійшов висновку, що така редакція статті 80 Конституції України не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина (Висновок Конституційного Суду України від 10 вересня 2008 року № 2-в/2008).

Отже, Конституційний Суд України вважає, що вилучення частини першої статті 80 Конституції України не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, не спрямоване на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України та є таким, що не суперечить частині першій статті 157 Конституції України.

4.2. У частині другій статті 80 Конституції України встановлено, що народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосуван-

ня або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп.

У Законопроекті пропонується виключити із частини другої статті 80 Конституції України положення «за винятком відповідальності за образу чи наклеп», що фактично передбачає звільнення від юридичної відповідальності народних депутатів України за висловлювання у парламенті та його органах, у яких міститься образа чи наклеп.

Таким чином, вилучення із частини другої статті 80 Конституції України положення «за винятком відповідальності за образу чи наклеп», як це пропонується у Законопроекті, призведе до обмеження існуючих прав громадян на повагу до їх гідності, судовий захист про спростування недостовірної інформації щодо себе або членів своєї сім'ї, відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої інформації (частини перша статті 28, частина четверта статті 32 Конституції України).

Отже, вилучення із частини другої статті 80 Конституції України положення «за винятком відповідальності за образу чи наклеп» обмежує права і свободи людини і громадянина, що суперечить вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

4.3. Згідно з частиною третьою статті 80 Конституції України народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані.

Законопроектом пропонується частину третю статті 80 Конституції України викласти в такій редакції: «Народний депутат України не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до набуття чинності обвинувального вироку суду щодо нього».

Конституційний Суд України досліджував аналогічні зміни до частини третьої статті 80 Основного Закону України і дійшов висновку, що обмеження депутатської недоторканності не може розглядатися як обмеження прав і свобод людини і громадянина (Висновок від 5 грудня 2000 року № 3-в/2000).

Таким чином, пропоновані зміни до частини третьої статті 80 Конституції України не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України та є такими, що не суперечать вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

Слід зауважити, що в тексті Основного Закону України застосовується словосполучення «набрання законної сили» обвинувальним вироком (пункт 2 частини другої, частина п'ята статті 81, пункт 6 частини п'ятої статті 126), а в Законопроекті використовується словосполучення «набуття чинності» обвинувальним вироком.

4.4. Законопроектом пропонується виключити зі статті 105 Конституції України частину першу, відповідно до якої Президент України користується правом недоторканності на час виконання повноважень, та доповнити її новою частиною: «Президент України не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до набуття чинності обвинувального вироку суду щодо нього».

го», у статті 108 Конституції України після пункту 2 додати пункт 3 такого змісту: «3) набуття чинності обвинувальним вироком суду щодо нього».

Дослідження пропонувані народними депутатами України змін до статей 105, 108 Конституції України свідчить, насамперед, про їх неузгодженість, відсутність системного підходу при вирішенні питання щодо взаємозв'язку цих змін з іншими положеннями чинної Конституції України.

За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в абзаці четвертому пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 10 грудня 2003 року № 19-рп/2003 у справі щодо недоторканності та імпідменту Президента України, право недоторканності Президента України треба розуміти як органічну складову його конституційного статусу, що має на меті забезпечення умов для реалізації покладених на нього повноважень.

Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина (частина друга статті 102 Основного Закону України).

Відповідно до частини другої статті 106 Основного Закону України Президент України не може передавати свої повноваження іншим особам або органам. За статтею 112 Конституції України виконання обов'язків глави держави на період до обрання і вступу на пост нового Президента України покладається на Голову Верховної Ради України лише у разі дострокового припинення повноважень Президента України згідно зі статтями 108, 109, 110, 111 Конституції України, відповідно до яких повноваження Президента України припиняються достроково у разі: відставки, неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я, усунення з поста в порядку імпідменту, смерті. Отже, чинна Конституція України не передбачає можливості здійснювати будь-якій особі повноваження Президента України, якщо він тимчасово не може виконувати свої обов'язки (зокрема, у випадку його затримання чи арешту). Не передбачена така можливість і пропонувані змінами до Конституції України.

Крім того, даючи тлумачення положення частини першої статті 111 Конституції України, Конституційний Суд України зазначив, що конституційна процедура розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпідменту здійснюється без порушення проти нього кримінальної справи (підпункт 1.2 пункту 1 резолютивної частини Рішення від 10 грудня 2003 року № 19-рп/2003 у справі щодо недоторканності та імпідменту Президента України). Законопроект змін до статті 111 Основного Закону України не передбачені.

Таким чином, пропонувані зміни про виключення зі статті 105 Конституції України частини першої, доповнення її новою частиною та доповнення новим пунктом статті 108 Конституції України можуть призвести до обмеження прав і свобод людини і громадянина, ліквідації незалежності та до порушення територіальної цілісності України, що не відповідає вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

4.5. Законопроект пропонується зі статті 105 Конституції України виключити частину другу, згідно з якою «за посягання на честь і гідність Президента України винні особи притягаються до відповідальності на підставі закону».

За Конституцією України Президент України є главою держави і виступає від її імені, тому надання йому статтею 105 Основного Закону України недоторканості і гарантій захисту його честі та гідності є необхідною умовою здійснення конституційних повноважень главою держави, влада якому надається безпосередньо народом на загальних і прямих виборах.

Згідно з Основним Законом України Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина (частина друга статті 102). Зазначені положення зобов'язують главу держави захищати усіма можливими правовими засобами, зокрема, права і свободи людини і громадянина. Тому образа чи наклеп на Президента України можуть розглядатися не тільки як посягання на громадянські права особи, що перебуває на цьому посту, але й як прояв неповаги до Української держави та її народу в цілому.

Отже, пропонувані Законопроектом зміни щодо вилучення частини другої статті 105 Конституції України можуть вплинути на обмеження прав і свобод людини і громадянина та є такими, що суперечать вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

4.6. Частиною третьою статті 105 Конституції України визначено, що звання Президента України охороняється законом і зберігається за ним довічно, якщо тільки він не був усунений з поста в порядку імпічменту.

У Законопроекті пропонується виключити з частини третьої статті 105 Конституції України положення «якщо тільки Президент України не був усунений з поста в порядку імпічменту».

Конституційний Суд України вважає, що зміни у частині третій статті 105 Конституції України не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України і відповідають вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 157, 158, 159 Конституції України, статтями 51, 63, 66, 67, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

дійшов висновку:

1. Визнати таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України, законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії недоторканості для окремих посадових осіб) (реєстр. № 3251 від 3 жовтня 2008 року), яким пропонується:

«1. У статті 80:

частину першу виключити;

частину третю викласти у такій редакції:

«Народний депутат України не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до набуття чинності обвинувальним вироком суду щодо нього».

2. У статті 105:

у частині третій слова «якщо тільки Президент України не був усунений з поста в порядку імпічменту» виключити».

2. Визнати таким, що не відповідає вимогам частини першої статті 157 Конституції України, законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб) (реєстр. № 3251 від 3 жовтня 2008 року), яким пропонується:

«1. У статті 80:

у частині другій слова «за винятком відповідальності за образу чи наклеп» виключити;

2. У статті 105:

частини першу та другу виключити;

доповнити новою частиною такого змісту:

«Президент України не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до набуття чинності обвинувальним вироком суду щодо нього».

3. У статті 108:

після пункту 2 додати пункт 3 такого змісту:

«3) набуття чинності обвинувальним вироком суду щодо нього».

У зв'язку з цим пункти 3–4 вважати відповідно пунктами 4–5».

3. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб) (реєстр. № 3251 від 3 жовтня 2008 року) вимогам статей 157 і 158 Конституції України є обов'язковим до виконання, остаточним і не може бути оскарженим.

Висновок Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine № 1-v/2010 dated April 1, 2010 in the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for providing opinion on the conformity of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (concerning guaranteeing immunities to certain officials) with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine (case on introducing amendments to Articles 80, 105 and 108 of the Constitution of Ukraine)*

The Verkhovna Rada of Ukraine pursuant to the Resolution «On Including the Draft-Law on Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine (on guaranteeing immunities to certain officials) on the Agenda of the Fifth Session of the Verkhovna Rada of Ukraine of the Sixth Convocation» and on Forwarding the Draft-Law to the Constitutional Court of Ukraine» № 1645-VI dated October 20, 2009 filed an appeal with the Constitutional Court on providing opinion on the conformity of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (on guaranteeing immunities to certain officials) (registration № 3251 dated October 3, 2008) (hereinafter referred to as «the Draft-law») with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution.

According to Article 85.1.1. of the Constitution the authority of the Verkhovna Rada of Ukraine includes: «introducing amendments to the Constitution of Ukraine within the limits and under the procedure specified in Chapter XIII of this Constitution». Requirements on introducing amendments are particularly set forth in Articles 157 and 158 of the Constitution.

According to Article 158 of the Constitution the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine, considered by the Verkhovna Rada of Ukraine and not adopted, may be submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine no sooner than one year from the day of the adoption of the decision on this draft-law (Article 158.1); within the term of its authority, the Verkhovna Rada of Ukraine shall not amend twice the same provisions of the Constitution (Article 158.2).

Having analysed the Draft-law and the draft-law on introducing amendments to the Constitution (on restriction of deputy's immunities) (registration № 1375 dated January 18, 2008) (hereinafter referred to as «the Draft-law № 1375») considered by the Verkhovna Rada of Ukraine of the Sixth Convocation and not adopted, the Constitutional Court of Ukraine concluded that amendments proposed to the Fundamental Law by the above-mentioned Draft-laws differ substantially as to their matter and scope.

Hence, the Verkhovna Rada of Ukraine of the Sixth Convocation has not considered the Draft-law and has not amended Articles 80, 105 and 108 of the Constitution.

Thereby the Draft-law is in line with Article 158 of the Constitution.

The Constitution of Ukraine shall not be amended in conditions of martial law or a state of emergency (Article 157.2 of the Fundamental Law).

At the delivery of the opinion there is no martial law or a state of emergency in Ukraine, thus in this part the Draft-law meets the requirements of Article 157.2 of the Constitution.

Having examined whether the Draft-law contains provisions that envisage the abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms, or those which are oriented toward the liquidation of the independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine (Article 157.1 of the Constitution), the Constitutional Court of Ukraine proceeded from the relevant evaluation of each provision.

The Draft-law proposes to remove Article 80.1, that guarantees deputy's immunity to People's Deputies of Ukraine, from the current wording of the Constitution.

The Constitutional Court considers that Article 80.1 of the Fundamental Law contains general provision concerning guaranteeing deputy's immunity. The scope of

immunity of the People Deputy's of Ukraine is determined in Articles 80.2 (deputy's indemnity) and 80.3 (deputy's immunity).

In accordance with the legal position of the Constitutional Court of Ukraine given in its Opinion № 1-v/2000 dated June 27, 2000 such amendments fall only within the special status of People's Deputies of Ukraine and do not affect the matter of human and citizen's rights and freedoms prescribed in the Constitution (their abolition or restriction).

The Constitutional Court considered the Draft-law № 1375, which proposed the new wording of Article 80 of the Constitution by leaving the current wording of Article 80.2 and removing Articles 80.1 and 80.3 and concluded that the above-mentioned wording of Article 80 of the Constitution does not assume abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms (Opinion of the Constitutional Court of Ukraine № 2-v/2008 dated September 10, 2008).

Thus, the Constitutional Court of Ukraine considers that elimination of Article 80.1 of the Constitution does not envisage the abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms and is not oriented toward liquidation of independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine and does not contravene Article 157.1 of the Constitution.

Article 80.2 stipulates that People's Deputies of Ukraine are not legally liable for the results of voting or for statements made in Parliament and in its bodies, with the exception of liability for insult or defamation.

The Draft-law suggests to remove the disposition «with the exception of liability for insult or defamation» from Article 80.2 that in fact shall provide liability exemption of People's Deputies of Ukraine for statements that contain insult or defamation in Parliament and its bodies.

Hence, removal of the disposition «with the exception of liability for insult or defamation» from Article 80.2, as the Draft-law proffers, shall result in restriction of the existing rights of the citizens to respect of dignity, judicial protection of the right to rectify incorrect information about himself or herself and members of his or her family, and of the right to demand that any type of information be expunged, and also the right to compensation for material and moral damages inflicted by the collection, storage, use and dissemination of such incorrect information (Articles 28.1 and 32.4 of the Constitution).

Consequently, removal of the disposition «with the exception of liability for insult or defamation» from Article 80.2 restricts human and citizen's rights and freedoms and contravenes Article 157.1 of the Constitution.

According to Article 80.3 of the Constitution People's Deputies of Ukraine shall not be held criminally liable, detained or arrested without the consent of the Verkhovna Rada of Ukraine. The Draft-law suggests the following wording of Article 80.3: «People's Deputy of Ukraine shall not be detained or arrested without the consent of the Verkhovna Rada of Ukraine before the guilty verdict against him or her enters into force».

The Constitutional Court has examined similar amendments to Article 80.3 of the Fundamental Law and concluded that restriction of deputy's immunity shall not be regarded as restriction of human and citizen's rights and freedoms (Opinion № 3-v/2000 dated December 5, 2000).

Therefore the proposed amendments to Article 80.3 do not provide for abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms and are not oriented toward liquidation of independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine and do not contravene Article 157.1 of the Constitution.

It should be mentioned that the word combination «before the guilty verdict against him or her enters into legal force» is used in the Fundamental Law (Articles 81.2.2, 81.5, and 126.5.6), and the Draft-law uses the following wording «before the guilty verdict becomes effective».

The Draft-law suggests to remove Article 105.1 from the Constitution according to the President of Ukraine enjoys the right of immunity during the term of authority and to supplement it with the new part: «The President of Ukraine shall not be detained or arrested without the consent of the Verkhovna Rada of Ukraine before the guilty verdict against him or her enters into force» and to add paragraph 3 after the paragraph 2 in Article 108 of the Constitution of Ukraine of the following wording: «entry into force of the guilty verdict against him or her».

Analysis of the amendments to Articles 105 and 108, proposed by the People's Deputies of Ukraine testifies that there is no consistency and system approach in resolving the issue on interconnection of the abovementioned amendments with the other provisions of the Constitution in effect.

The President of Ukraine is the guarantor of state sovereignty and territorial indivisibility of Ukraine, the observance of the Constitution of Ukraine and human and citizen's rights and freedoms (Article 102.2 of the Fundamental Law).

Pursuant to Article 106.2 of the Fundamental Law the President of Ukraine shall not transfer his or her powers to other persons or bodies. Under Article 112 in the event of the pre-term termination of authority of the President of Ukraine in accordance with Articles 108, 109, 110 and 111 of this Constitution, the execution of duties of the President of Ukraine, for the period pending the elections and the assumption of office of the new President of Ukraine, shall be vested in the Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine. Consequently the effective Constitution does not provide possibility to any person to act as the President of Ukraine if he or she is not in position to fulfil his or her duties (in particular, if detained or arrested). Such opportunity is neither proffered by the proposed amendments to the Constitution.

In addition, in construing the provisions of Article 111.1 of the Constitution, the Constitutional Court mentioned that the constitutional procedure of investigation and examination of the case on removal of the President from the post in case of impeachment is performed without institution of criminal proceedings against his or her (item 1.2 of the resolution part of the Decision №19-rp/2003 dated December 10, 2003). The Draft-law contains no provisions on amending Article 111 of the Fundamental Law.

Hereby, the proposed amendments on exclusion of Article 105.1, supplementing it with a new paragraph as well as supplementing Article 108 of the Constitution with a new item may result in abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms, and liquidation of the independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine that contravenes the provisions of Article 157.1 of the Constitution.

The Draft-law suggests to remove Article 105.2 of the Constitution, according which: «persons guilty of offending the honour and dignity of the President of Ukraine are brought to responsibility on the basis of the law».

Under the Constitution the President of Ukraine is the Head of State and acts in its name, therefore granting immunities and guaranteeing the honour and dignity to him or her pursuant to Article 105 is an indispensable condition for performing the constitutional obligations by the head of the state who is empowered directly by the citizens of Ukraine on the basis of universal, equal and direct elections.

According to the Fundamental Law the President of Ukraine is the guarantor of state sovereignty and territorial indivisibility of Ukraine, the observance of the Constitution of Ukraine and human and citizen's rights and freedoms (Article 102.2). The aforementioned provisions oblige the head of state to protect, in particular, human and citizen's rights and freedoms by all possible lawful means. Hence offending the honour and dignity of the President of Ukraine shall be regarded not only as encroachments on civil rights of a person holding the position but also as a display of contempt of the Ukrainian State and its nation as a whole.

Thus, the amendments suggested by the Draft-law concerning removal of Article 105.2 of the Constitution may affect the restriction of human and citizen's rights and freedoms and contravene the provisions prescribed in Article 157.1 of the Constitution.

Article 105.3 of the Constitution stipulates that the title of President of Ukraine is protected by law and is reserved for the President for his/her lifetime, unless removed from office by the procedure of impeachment.

The Draft-law suggests to remove the wording «unless removed from office by the procedure of impeachment» from Article 105.3.

The Constitutional Court of Ukraine presumes that alternations to Article 105.3 do not assume abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms and are not oriented toward liquidation of independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine and do not contravene Article 157.1 of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court held:

1. To recognise the Draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (on guaranteeing immunities to certain officials) (registration № 3251 dated October 3, 2008) as conforming with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine, according to which:

«1. Article 80.1 shall be removed;

Article 80.3 shall be stated in the following wording:

«People's Deputy of Ukraine shall not be detained or arrested without the consent of the Verkhovna Rada of Ukraine before the guilty verdict against him or her enters into force».

2. The wording «unless the President of Ukraine has been removed from office by the procedure of impeachment» shall be removed from Article 105.3».

2. To recognise the Draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (on guaranteeing immunities to certain officials) (registration № 3251 dated

October 3, 2008) as non-conforming with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine according to which:

«1. In the Article 80.2 the following wording: «with the exception of liability for insult or defamation» shall be removed;

2. Articles 105.1 and 105.2 shall be removed;

Article 105 shall be supplemented with new part in the following wording:

«The President of Ukraine shall not be detained or arrested without the consent of the Verkhovna Rada of Ukraine before the guilty verdict against him or her enters into force».

3. Article 108 after paragraph 2 shall be appended with paragraph 3 in the following wording:

«3) entry into force of the guilty verdict against him or her».

With regard to this, paragraphs 3–4 shall be paragraphs 4–5 accordingly».